

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

**MODERNLEŞME DÖNEMİ
OSMANLI SİYASİ
METİNLERİ**

Doç. Dr. Mehmet YILDIZ

ANKARA - 2015

1 – Metin^{121*}**Bismillâhir-Rahmânir-Rahîm**

*Tebâreke'illezî bi-yedihi'l-mülkü ve hüve alâ külli şey'in kadîr.*¹²²

Benim vezîrim;¹²³

Cümleye ma'lûm olduğu üzere, Devlet-i aliyyemizin bidâyet-i zuhûrundan berü ahkâm-ı celîle-i Kur'aniyye ve kavânîn-i şer'iyyeye kemâliyle ri'âyet olunduğundan, saltanat-ı seniyyemizin kuvvet ü miknet ve bi'l-cümle tebe'asının refâh u ma'mûriyyeti rûtbe-i gâyete vâsıl olmuşken, yüz elli sene vardır ki, gavâil-i müte'âkibe ve esbâb-ı mütenevvi'aya mebnî ne şer'-i şerîfe ve ne kavânîn-i münîfeye inkıyâd u imtisâl olunmamak hasebiyle, evvelki kuvvet ve ma'mûriyyet bi'-l akis za'f u fakra mübeddel olmuş ve halbuki kavânîn-i şer'iyye tahtında idâre olunmayan memâlikin pâyidâr olamayacağı vâzihâtdan bulunmuş olup cülûs-ı hümâyûnumuz rûz-ı fîrûzundan berü efkâr-ı hayriyyet-âsâr-ı mülûkânemiz dahi mücerred i'mâr-ı memâlik ü enhâ ve terfîh-i ahâlî vü berâyâ¹²⁴ kazıyye-i nâfî'asına münhasır ve memâlik-i Devlet-i aliyyemizin mevkî'-i coğrâfisine ve arazî-i münbitesine ve halkın kâbiliyyet ü isti'dâdlarına nazaran, esbâb-ı lâzimesine teşebbüs olduğu halde beş on sene zarfında bi-tevfîkihî te'âlâ suver-i¹²⁵ matlûbe hâsıl olacağı zâhir olmağla, avn ü inâyet-i hazret-i Bârî'ye i'timâd ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Peygamberî'ye tevessül ü istinâd birle bundan böyle Devlet-i aliyye ve Memâlik-i mahrûsemizin hüsn-i idâresi zımnında ba'zı kavânîn-i cedîde vaz' u te'sisi lâzım ve mühim görülerek,¹²⁶ işbu kavânîn-i mukteziyenin mevâdd-ı esâsiyyesi dahi emniyyet-i can ve mahfûziyyet-i ırz u nâmûs ve mal ve ta'yîn-i vergü ve asâkir-i mukteziyenin sûret-i celb ve müddet-i istihdâmları¹²⁷ kazıyyelerinden ibâret olup şöyle ki;

Dünyâda candan ve ırz u nâmûsdan e'az bir şey olmadığından, bir adam anları tehlikede gördükce hilkat-i zâtıyye ve cibilliyet-i¹²⁸ fitriyyesinde¹²⁹ hiyânete meyil olmasa bile, muhâfaza-i

121 * BOA, **İrâde Mesâil-i Mühimme (İ.MSM)**, nr. 24 (A) [Belgenin daha önce yayımlanmış görüntüsü için bk. **Tanzimat I**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1940, s. 710; Akyıldız, aynı makale, s. 2]; BOA, **Meclis-i Tanzîmât Defterleri (A.DVNS. MTAN.d)**, nr. 1, s. 1-2 (B); **Düstur**, I. Tertip. c. I, İstanbul- Ankara, Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenât Dairesi Müdür-lüğü, 1289-1322, s. 4-7 (C); Abdurrahman Şeref, **Tarih-i Devlet-i Osmaniyye**, c. II, İstanbul, Karabet Matbaası, 1312, s. 342-347 (D); BOA, **İrade Dahiliye (İ.DH)**, 4/162 (E); BOA, **Meşihat Arşivi Şer'îye Sicil Defterleri (MŞH.ŞSC.d)**, nr. 3049 [Eski künyesi **Bursa Şer'îye Sicil Defteri**, nr. 540], s. 20b-21a (F) ve **Takvîm-i vekâyî**, Sayı 187 [15 N. 1255] (G) [Mehmet Yıldız, "Tanzimat Fermanı: Genel Değerlendirme, Karşılaştırmalı İlmî Metin, İngilizce, Fransızca, Almanca ve Arapça Tercümeleler," **Journal of Islamic Research**, Year 5, Issue 1, June 2012, p. 145-149].

122 *Tebâreke'illezî bi-yedihi'l-mülkü ve hüve alâ külli şey'in kadîr* ["Bütün mülk elinde yed-i kudretinde (olan) Allah Teâlâ pek yücedir. Ve o her şey üzerine hakkıyla kâdirdir] (**Kur'an**, Mülk (67), 1; Bilmen, **aynı eser**, c. VIII, s. 3780 A: -B, C, D, E, F, G.

123 benim vezîrim A: - B, C, D, E, F, G.

124 berâyâ A, F: fukarâ B, C, D, E, G.

125 suver-i A, B, C, E, F, G: sûret-i D.

126 görülerek A, B, G: görünerek C, D, E, F.

127 istihdâmları A, B, G: istihdâmı C, D, E, F

128 cibilliyet C, D, E, F: cibillet A, B, G.

129 fitriyyesinde A, B, D, E, F, G: fitriyyesinden C.

can ve nâmûsıyçün elbette¹³⁰ ba'zı sûretlere teşebbüs edeceği ve bu dahi devlet ve memlekete muzır olageldüğü¹³¹ müsellemler olduğu misillü, bi'l-akıs can ve nâmûsundan emîn olduğu halde dahi¹³² sıdk u istikâmetden ayrılmayacağı¹³³ ve işi ve gücü heman devlet ve milletine hüsn-i hidmetten ibâret olacağı dahi bedîhî ve zâhirdir.

Ve emniyyet-i mal kazıyyesinin fıkdanı hâlinde ise herkes, ne devlet ve ne milletine ısınamayup ve ne i'mâr-ı mülke¹³⁴ bakamayup dâimâ¹³⁵ endîşe ve ıztırâbdan hâlf olamadığı¹³⁶ misillü, aksi takdîrinde ya'ni emvâl ve emlakından emniyyet-i kâmile olduğu halde dahi¹³⁷ heman kendü işiyle¹³⁸ ve tevsî'-i dâire-i te'ayyüşüyle uğraşup ve kendüsünde gün be-gün devlet ve millet gayreti ve vatan muhabbeti artup ana göre hüsn-i harekete çalışacağı şübheden âzâdedir.

939 Ve ta'yîn-i vergü maddesi dahi çünkü bir devlet, muhâfaza-i memâlik için¹³⁹ elbette asker ü leşkere vesâir masârıf-ı mukteziyeye muhtâc olarak, bu ise akçe ile idâre olunacağına ve akçe dahi tebe'anın vergüsüyle hâsil olacağına binâen, bunun dahi bir hüsn-i sûretine bakılmak ehem olup eğerçi mukaddemlerde vâridât zannolunmuş olan yed-i vâhid beliyyesinden lillâhi'l-hamd¹⁴⁰ Memâlik-i mahrûsemiz ahâlîsi bundan evvelce kurtulmuş ise de âlât-ı tahrîbiyyeden olup hiç bir vakitte semere-i nâfi'ası görülemeyen iltizâmât usûl-ı muzırrası el-yevm cârî olarak, bu ise bir memleketin¹⁴¹ mesâlih-i siyâsiyye ve umûr-ı mâliyyesini bir adamın yed-i ihtiyârına ve belki pençe-i cebr ü kahrına teslîm demek olarak, ol dahi eğer zâten¹⁴² bir iyice¹⁴³ adam değilse¹⁴⁴ heman kendü çıkarına bakup cemî'-i harekât u sekenâtı¹⁴⁵ gadr ü zulümden ibâret olmasıyla, ba'd-ez-în ahâlî-i memâlikden her ferdin emlak ve kudretine göre bir vergü-yi¹⁴⁶ münâsib ta'yîn olunarak kimseden¹⁴⁷ ziyâde şey alınamaması ve Devlet-i aliyemizin berren ve bahren¹⁴⁸ masârıf-ı askeriyye vesâiresi dahi kavânîn-i îcâbiyye ile tahdîd¹⁴⁹ ve tebyîn olunup ana göre icrâ olunması lâzimedendir.

130 elbette A, B, C, D, E, F: elbetle G.

131 geldüğü A, B, F, G: geldiği C, D, E.

132 dahi A, B, C, D, E, F: -G.

133 ayrılmayacağı A, B, C, D, G: ayrılamayacağı E, F.

134 mülke A, B, C, D, F, G: memlekete E.

135 dâimâ C, D, E: dâimen A, B, F, G.

136 olamadığı A, B, D, E, F, G: olmadığı C.

137 dahi A, B, C, D, F, G: - E.

138 işiyle A, B, D, E, F, G: işi ile C.

139 memâlik için A, B, C, D, F, G: memâlikiyçün E.

140 Lillâhi'l-hamd A, G: lehü'l-hamd B, C, D, E, F.

141 E'deki memleket kelimesinde ð harfi unutulmuş.

142 zâten A, B, C, D, E, G: zâtdan F.

143 iyice A, B, G: eyüce C, D, E, F.

144 değilse A, B, D, H: değil ise C, E, F.

145 E'de harekât ile sekenât kelimeleri arasında bulunması gereken ð harfi noksan.

146 E'de vergü kelimesinden sonra olması gereken ç harfi noksan.

147 kimseden A, B, C, D, F, G: kimesneden E.

148 berren ve bahren A, B, C, E, F, G: bahren ve bahren: D.

149 tahdîd A, B, C, D, F, G: - E.

Ve asker maddesi dahi, ber-minvâl-i muharrer mevâdd-ı mühimmeden olarak, eğerçi muhâfaza-i vatan için asker vermek ahâlînin farîza-i zimmeti ise de şimdiye kadar cârî olduğu vechile, bir memleketin aded-i nüfûs-ı mevcûdesine bakılmayarak kiminden rütbe-i tahammülünden ziyâde ve kiminden noksan asker¹⁵⁰ istenilmek hem nizâmsızlığı ve hem zirâ'at ve ticâret mevâdd-ı nâfi'asının ihlâlîni mûcib olduğu misillü, askerliğe gelenlerin ilâ-nihayet'il-ömür istihdâmları dahi fütûru ve kat'-ı tenâsülü müstelzim olmakda olmasıyla, her memleketden lüzûmu takdîrinde taleb olunacak neferât-ı askeriyye için ba'zı usûl-ı hasene ve dört veyâhud beş sene müddet-i istihdâm zımınında dahi bir tarîk-ı münâvebe vaz' u te'sîs olunması¹⁵¹ îcâb-ı haldendir.

Ve'l-hâsıl, bu kavânîn-i nizâmiyye hâsıl olmadıkca tahsîl-i kuvvet ve ma'mûriyyet¹⁵² ve âsâyîş ü istirâhat mümkün olmayup cümlesinin esâsı dahi mevâdd-ı meşrûhadan ibâret olduğundan, fîmâ-ba'd eshâb-ı cünhanın da'vâları, kavânîn-i şer'iyeye iktizâsınca alenen ber-vech-i tedkîk görölüp hükm olunmadıkca hiç kimse¹⁵³ hakkında hafî ve celî¹⁵⁴ i'dâm ve tesmîm mu'âmelesi icrâsı câiz olmamak;

Ve hiç kimse¹⁵⁵ tarafından diğèrinin ırz u nâmûsuna tasallut vukû' bulmamak ve herkes emvâl ü emlâkine kemâl-i serbestiyetle mâlik ve mutasarrîf olarak ana bir taraftan müdâhale olunmamak ve farazâ¹⁵⁶ birinin töhmet ü kabâhati vukû'unda, anın veresesi ol töhmet ü kabâhatden beriyyü'z-zimme olacaklarından,¹⁵⁷ anın malını müsâdere ile veresesi hukûk-ı irsiyyelerinden mahrûm kılınmamak;

Ve tebe'a-i Saltanat-ı seniyyemizden olan ehl-i İslâm ve milel-i sâire, bu müsâ'adât-ı şâhâ-nemize bilâ-istisnâin¹⁵⁸ mazhar olmak üzere can ve ırz u nâmûs ve mal maddelerinde,¹⁵⁹ hükm-i şer'î iktizâsınca kâffe-i Memâlik-i mahrûsemiz ahâlîsine taraf-ı şâhânemden¹⁶⁰ emniyyet-i kâmile verilmiş ve diğèr husûslara dahi ittifâk-ı ârâ ile karar verilmesi lâzım gelmiş olmağla,

Meclis-i ahkâmu'l-adliyye¹⁶¹ a'zâsı daha lüzûmu mertebe teksîr olunarak ve vükelâ ve ricâl-i Devlet-i aliyyemiz dahi ba'zı ta'yîn olunacak eyyâmda orada ictimâ' ederek ve cümlesi efkâr u mütâla'âtını hiç çekinmeyüp serbestce söyleyerek, işbu emniyyet-i cân u mal ve ta'yîn-i vergü husûslarına dâir kavânîn-i mukteziyye bir taraftan kararlaştırılıp;

150 asker A, B, C, D, F, G: asâkir E.

151 olunması A, B, C, D, F, G: kılınması E.

152 ma'mûriyyet A, B, C, D, E, G: me'mûriyyet F.

153 kimse A, B, C, D, F, G: kimesne E.

154 hafî ve celî A, B, C, D, F, G: hafî vechile E.

155 kimse A, B, C, D, F, G: kimesne E.

156 farazâ A, B, C, D, F, G: kazâen E.

157 olacaklarından A, B, C, D, F, G: olacağından E.

158 istisnâin A, B, E, F, G: istisnâ C, D.

159 maddelerinde A, F, G: maddelerinden B, C, D, E.

160 şâhânemden A, B, F, G: şâhânemizden C, D, E.

161 Ahkâmu'l-adliyye A, B, F, G: Ahkâm-ı adliyye C, D, E.

Ve tanzîmât-ı askeriyye maddesi dahi Bab-ı seraskerî¹⁶² dâr-ı şûrasında söyleşilüp her bir kânun karargâr oldukca ilâ-mâşâallâhü te'âla düstürü'l-amel tutulmak üzere, bâlâsı hatt-ı hümâyûnumuz ile tasdîk ve tevşîh olunmak için taraf-ı hümâyûnumuza arz olunsun;¹⁶³

Ve işbu kavânîn-i şer'iyeye mücerred dîn ü devlet ve mülk ü milleti ihyâ için vaz' olunacak olduğundan, cânib-i hümâyûnumuzdan hilâfına hareket vukû' bulmayacağına ahd ü mîsâk¹⁶⁴ olunup Hırka-i şerîfe odasında¹⁶⁵ cemî'-i ulemâ ve vükelâ hazır oldukları halde, kasem billâh dahi olunarak, ulemâ ve vükelâ dahi tahlîf olunacağından ana göre ulemâ ve vüzerâdan ve'l-hâsıl her kim olur ise olsun, kavânîn-i şer'iyeye muhâlif hareket edenlerin kabâhat-i sâbitelerine göre te'dîbât-ı lâyıklarının hiç rütbeye ve hatır ve gönüle bakılmayarak icrâsı¹⁶⁶ zımında mahsûsan cezâ kânunnâmesi dahi tanzîm etdirilsün;¹⁶⁷

Ve cümle me'mûrînin el-hâletü hâzihî mikdâr-ı vâfi ma'âşları olarak şâyet henüz olmayanları var ise¹⁶⁸ anlar dahi tanzîm olunacağından,¹⁶⁹ şer'an menfûr olup harâbiyyet-i mülkûn¹⁷⁰ sebeb-i a'zamı olan rüşvet¹⁷¹ madde-i kerîhesinin fîmâ-ba'd adem-i vukû'u maddesinin dahi bir kânûn-ı kavî ile te'kîdine bakılsun.¹⁷²

Ve keyfiyât-ı meşrûha, usûl-i atıkayı bütün bütün tağyîr ve tecdîd demek olacağından işbu irâde-i şâhânemiz Dersa'âdet¹⁷³ ve bi'l-cümle Memâlik-i mahrûsemiz ahâlîsine i'lan ve işâ'a olunacağı misillü, düvel-i mütehâbbe dahi bu usûlün inşâallâhü te'âlâ ile'l-ebed¹⁷⁴ bekâsına şâhid olmak üzere, Dersa'âdetimizde¹⁷⁵ mukîm bi'l-cümle süferâya¹⁷⁶ dahi resmen bildirilsün.¹⁷⁷

Heman rabbimiz te'âlâ hazretleri, cümlemizi muvaffak buyursun ve bu kavânîn-i müessesenin hilâfına hareket edenler, Allâhü te'âlâ hazretlerinin la'netine mazhar olsunlar ve ile'l-ebed felâh bulmasunlar. Âmîn.¹⁷⁸

[Fî 26 Şaban sene 1255 (3 Kasım 1839), yevm-i Pazar].¹⁷⁹ [3 Teşrîn-i sâni 1839].¹⁸⁰

162 seraskerî A, B, C, D, G: serasker: E, askeri: F.

163 olunsun A, B, C, D, G: olunması E, F.

164 ahd ü mîsâk A, B, C, D, F, G: ahd-i mîsâk E.

165 odasında A, B, D, E, F, G: odasına C.

166 icrâsı A, B, C, D, F, G: icrâ E.

167 etdirilsin A, B, C, D, G: etdirilmesi E, F.

168 var ise A, B, C, D, F, G: varise E.

169 olunacağından A, B, C, E, F, G: olacağından D.

170 mülkûn A, B, C, D, F, G: mülk E.

171 rüşvet A, B, C, D, E, G: servet F.

172 bakılsun A, B, C, D, G: bakılması E, F.

173 Dersaâdet A, B, C, D, F, G: Dersaâdetim E.

174 ile'l-ebed A, B, C, D, E, G: ebed F.

175 Dersaâdetimizde A, B, C, D, F, G: Dersaâdetimde E.

176 süferâya A, B, C, D, G: düvel-i mütehâbbe süferâsına E, F.

177 bildirilsün A, B, C, D, G: bildirilmesi E, F.

178 Heman rabbimiz te'âlâ hazretleri, cümlemizi muvaffak buyursun ve bu kavânîn-i müessesenin hilâfına hareket edenler, Allâhü te'âlâ hazretlerinin la'netine mazhar olsunlar ve ile'l-ebed felâh bulmasunlar. Âmîn. A, B, C, D: - E, F, G.

179 [Fî 26 Şaban sene 1255 (3 Kasım 1839), yevm-i Pazar] C, D: - A, B, E, F, G.

180 3 Teşrîn-i sâni 1839 D: - A, B, C, E, F, G.